

سورة الاحقاف

دانشگاه گیلان

پردیس دانشگاهی

مابان نامه کارشناسی ارشد

روابط ایران و اتحادیه اروپا پس از انقلاب اسلامی

از:

ناصر عطایی

استاد راهنما:

دکتر سید امیر نیاکویی

اردیبهشت ۱۳۹۳

پردیس دانشگاهی

علوم سیاسی

روابط ایران و اتحادیه اروپا پس از انقلاب اسلامی

از:

ناصر عطائی

استاد راهنما:

دکتر سید امیر نیاکویی

استاد مشاور:

دکتر رضا سیمبر

اردیبهشت ۱۳۹۳

تقدیم:

به روان مادر مهربان و دلسوزم

تقدیر و تشکر:

باسپاس از رهنمودهای سودمند استاد دکتر انقدر جناب آقای دکتر امیرنیا کوی به عنوان استاد راهنما و همچنین استاد

بزرگوار جناب آقای دکتر رضایمببر که در دوران تحصیل و در طول پروژه همواره و خالصانه مساعدت های خویش را

از این جانب دریغ ننموده و دانش و تجربیات خود را صادقانه در اختیار بنده قرار دادند.

همچنین بر خود واجب میدانم از سایر اساتید به ویژه جناب آقای دکتر جانسنیر که در این دو سال دلسوزانه دکنار من

بودند و همواره تجربیات خود را در اختیارم قرار دادند سپاسگذارم.

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۲	۱-۱ مقدمه
۳	۲-۱ بیان مسئله
۴	۳-۱ اهمیت موضوع
۴	۴-۱ اهداف پژوهش
۴	۱-۴-۱ هدف اصلی تحقیق
۴	۲-۴-۱ اهداف فرعی تحقیق
۵	۵-۱ سوالات تحقیق
۵	۶-۱ فرضیات تحقیق
۵	۷-۱ پیشینه تحقیق
۹	۸-۱ تعریف مفاهیم
۹	۱-۸-۱ سیاست خارجی
۹	۲-۸-۱ سیاست خارجی، سیاست بین الملل و روابط بین الملل
۱۰	۳-۸-۱ خاستگاه سیاست خارجی
۱۱	۴-۸-۱ عوامل موثر در سیاست گذاری خارجی
۱۱	۱-۴-۸-۱ ارزش ها و اعتقادات
۱۱	۲-۴-۸-۱ زمینه های تاریخی و فرهنگی
۱۱	۳-۴-۸-۱ تصویر کلی از سیاست بین المللی

- ۱۲-۱-۸-۴ برداشت‌ها ۱۲
- ۱۲-۱-۸-۵ مشکلات داخلی و افکار عمومی ۱۲
- ۱۲-۱-۸-۶ نیازهای داخلی ۱۲
- ۱۲-۱-۸-۷ ساختار نظام بین‌الملل ۱۲
- ۱۲-۱-۸-۵ ابزارهای سیاست خارجی ۱۲
- ۱۳-۱-۸-۶ اجرای سیاست خارجی ۱۳
- ۱۳-۱-۹ روش تحقیق ۱۳
- ۱۳-۱-۱۰ سازماندهی تحقیق ۱۳

فصل دوم: اهمیت و تاریخچه روابط ایران با اتحادیه اروپا

- ۱۵-۲-۱ مقدمه ۱۵
- ۱۶-۲-۲ وضعیت اقتصادی و سیاسی کنونی اتحادیه اروپایی ۱۶
- ۱۷-۲-۳ برخورد اتحادیه اروپا در ارتباط با وضعیت حقوق بشر در ایران ۱۷
- ۱۷-۲-۴ برخورد اتحادیه اروپا در ارتباط با برنامه هسته ای ایران ۱۷
- ۱۸-۲-۵ تاثیر روابط فی مابین ایران و اروپا برای هر دو طرف ۱۸
- ۲۲-۲-۶ تاریخچه و سوابق همگرایی در اتحادیه اروپا ۲۲
- ۲۲-۲-۶-۱ چگونگی اتحاد کشورهای اروپایی ۲۲
- ۲۳-۲-۶-۲ تصویب قانون اساسی واحد برای اتحادیه اروپایی ۲۳
- ۲۳-۲-۶-۳ اصول بنیانی سیاست خارجی مشترک اروپا در مورد خاورمیانه و ایران ۲۳
- ۲۴-۲-۷ اهمیت ایران برای اروپا ۲۴
- ۲۴-۲-۷-۱ موقعیت ژئوپلیتیک ایران ۲۴

- ۲-۷-۲ ارتقای نقش منطقه ای جمهوری اسلامی ایران ۲۵
- ۲-۷-۲-۱ برخورداری از انرژی ایران ۲۵
- ۲-۷-۲-۲ بازار مناسب برای کالا، خدمات و تکنولوژی اروپا ۲۵
- ۲-۷-۲-۳ ایران به عنوان بهترین مسیر برای انتقال انرژی ۲۵
- ۲-۸ اهمیت اروپا برای ایران ۲۶
- ۲-۹ جایگاه جمهوری اسلامی ایران در سطح بین الملل و اهمیت آن برای اروپا ۲۷
- ۲-۱۰ تاریخچه روابط ایران و اتحادیه اروپا ۲۷
- ۲-۱۰-۱ روابط ایران و اتحادیه اروپا از زمان استقرار اتحادیه تا انقلاب ۱۳۵۷ ۲۷
- ۲-۱۰-۲ روابط ایران و اتحادیه اروپا از انقلاب ۱۳۵۷ تا جنگ ایران و عراق ۲۸
- ۲-۱۰-۳ روابط ایران و اتحادیه اروپا در دوران جنگ ایران و عراق ۲۸
- ۲-۱۰-۴ روابط ایران و اتحادیه اروپا بعد از جنگ ایران و عراق ۲۹
- ۲-۱۰-۴-۱ دوران هاشمی رفسنجانی ۲۹
- ۲-۱۰-۴-۲ جایگاه اتحادیه اروپایی در سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران در دوره سازندگی ۳۰
- ۲-۱۰-۴-۳ ((اهداف)) سیاست خارجی ایران در دوران آقای رفسنجانی ۳۱
- ۲-۱۰-۴-۳-۱ صدور انقلاب ۳۲
- ۲-۱۰-۴-۳-۲ حمایت از نهضت ها و جنبش های آزادی بخش اسلامی ۳۳
- ۲-۱۰-۴-۳-۳ حفظ تمامیت ارضی و حاکمیت ملی ۳۵
- ۲-۱۰-۴-۴ ویژگی های سیاست خارجی ایران در دوران سازندگی ۳۶
- ۲-۱۰-۴-۴-۱ تنش زدایی در روابط خارجی ایران و توجه به سازمانهای فراملی ۳۷
- ۲-۱۰-۴-۴-۲ اهمیت دادن به قدرت و امنیت اقتصادی ۳۸

- ۳۹..... ۲-۱۰-۴-۳ استراتژی ایران در دوران سازندگی
- ۳۹..... ۲-۱۰-۴-۵ روابط ایران و اتحادیه اروپا در دوران خاتمی
- ۴۱..... ۲-۱۰-۴-۶ روابط ایران و اتحادیه اروپا دوران احمدی نژاد
- ۴۳..... ۲-۱۱-۱۱ روابط سه کشور انگلستان ، فرانسه و آلمان با ایران
- ۴۳..... ۲-۱۱-۱۱ روابط ایران و انگلستان
- ۴۴..... ۲-۱۱-۱۱ انتخابات ریاست جمهوری ۱۳۸۸
- ۴۵..... ۲-۱۱-۱۱-۲ رای موافق مجلس ایران به کاهش روابط با بریتانیا
- ۴۶..... ۲-۱۱-۱۱-۳ حمله به سفارت بریتانیا
- ۴۶..... ۲-۱۱-۱۱-۴ تعیین سوئد به عنوان دفتر حافظ منافع بریتانیا در ایران
- ۴۷..... ۲-۱۱-۲ روابط ایران و آلمان
- ۴۹..... ۲-۱۱-۳ روابط ایران و فرانسه

فصل سوم: روابط سیاسی و اقتصادی ایران با اتحادیه اروپا

- ۵۲..... ۳-۱ مقدمه
- ۵۲..... ۳-۲ جایگاه روابط خارجی ایران در سیاست خارجی اتحادیه اروپا
- ۵۳..... ۳-۲-۱ روابط سیاسی ایران و اروپا
- ۵۴..... ۳-۲-۲ روابط اقتصادی ایران و اروپا
- ۵۶..... ۳-۲-۳ منافع موافقت نامه تجارت و همکاری (TCA) اتحادیه اروپا و ایران
- ۵۷..... ۳-۲-۴ همکاری های کنونی اتحادیه اروپا با ایران
- ۵۸..... ۳-۲-۵ تاثیر پرونده هسته ای ایران بر روابط ایران و اتحادیه اروپایی
- ۵۹..... ۳-۲-۶ مسائل مربوط به حقوق بشر و صلح اعراب و اسرائیل

فصل چهارم: بررسی متغیرها و موانع تاثیرگذار بر روابط ایران با اتحادیه اروپا

- ۶۲-۱ مقدمه ۶۲
- ۶۲-۲ عوامل خارجی تاثیرگذار بر روابط ایران با اتحادیه اروپا ۶۲
- ۶۳-۳ عوامل داخلی تاثیرگذار بر روابط ایران با اتحادیه اروپا ۶۳
- ۶۴-۴ موانع توسعه روابط میان اتحادیه اروپا و ایران ۶۴
- ۶۵-۵ مشکلات بنیادی در روابط جمهوری اسلامی و اتحادیه اروپا ۶۵
- ۶۷-۶ اتحادیه اروپا و برنامه هسته ای ایران ۶۷
- ۶۸-۷ روابط ایران و اتحادیه اروپایی با توجه به متغیر آمریکا ۶۸
- ۷۰-۸ ایران و اتحادیه اروپایی در دوران توسعه اقتصادی ۷۰

فصل پنجم: نتیجه گیری

- ۷۲-۵ نتیجه گیری ۷۲
- ۷۵-۲ پیشنهادات ۷۵

منابع

- ۷۸-منابع فارسی ۷۸
- ۸۱-منابع انگلیسی ۸۱

روابط ایران و اتحادیه اروپا پس از انقلاب اسلامی

ناصر عطایی

اتحادیه اروپایی در میان نهادهای جهانی از جایگاهی منحصر به فرد برخوردارست. این اتحادیه نه یک سازمان بین‌الدولی و نه یک نهاد فوق ملی است، بلکه مجموعه‌ای پیچیده از ارگان‌های بین‌المللی و فراملیتی به حساب می‌آید که هدف وحدت اروپایی را دنبال می‌کند. کشورهای اروپایی از دهه ۱۹۸۰ به این سو از اعمال تحریم علیه کشورهای مختلف استفاده کرده‌اند و از سال ۲۰۰۶ به این سو نیز تحریم ایران با هدف جلوگیری از استمرار برنامه هسته‌ای ایران در دستور کار اتحادیه اروپا قرار گرفته است. در واقع، اتحادیه اروپا مسیر دوگانه اعمال فشار و مهار ایران و همچنین گفتگو و مذاکره را در پیش گرفته است. اتحادیه اروپا تا سال ۲۰۱۰ از اعمال تدابیر تنبیهی فراتر از قطعنامه‌های شورای امنیت خودداری می‌کرد، چرا که این باور وجود داشت که تحریم‌های اقتصادی ابزاری خطرناک است و می‌تواند به منافع اتحادیه هم در بعد اقتصادی و هم دیپلماتیک آسیب وارد کند. اما با تشدید فشار آمریکا، وزرای اتحادیه اروپا ۲۳ ژانویه ۲۰۱۲ مجموعه‌ای از تحریم‌ها از جمله تحریم‌های نفتی را به تصویب رساندند. این تصمیم به نوعی یک چرخش کیفی در سیاست‌های اتحادیه اروپا محسوب می‌شود. به نظر می‌رسد عواملی همچون فشارهای آمریکا، ترس از بروز جنگ میان اسرائیل و ایران، هراس از بروز بی‌ثباتی و آغاز مسابقه تسلیحاتی در منطقه و همچنین تمایل اروپا به نشان دادن توانمندی‌های خود در حوزه مسایل امنیتی در چرخش رفتار و سیاست اتحادیه اروپا تاثیرگذار بوده است. قطعاً می‌توان گفت که رابطه ایران و اتحادیه اروپا دشوارتر شده است. شاخص‌هایی هم برای سنجش این امر وجود دارد. اولاً تحریم‌های سخت تری از سوی اتحادیه اروپا علیه ایران اعمال شده است. ثانیاً لحن کلام رهبران اروپایی، به ویژه رهبران سیاسی انگلستان و فرانسه، علیه ایران شدیدتر شده است. به نظر می‌رسد در حوزه‌های سیاسی و اقتصادی، رویارویی ایران و اروپا بیشتر شده است. عکس العمل ایران در قطع صادرات نفت به اروپا و انتقادات مقامات سیاسی ایران از تصمیمات اتحادیه اروپا نیز گویای این امر است.

واژه‌های کلیدی: اتحادیه اروپا - ایران - سیاست خارجی - سیاست خارجی آمریکا - روابط بین الملل

فصل اول
کلیات تحقیق

اتحادیه اروپا که برخی از کشورهای صاحب نفوذ و قدرت را در خود جای داده است، یکی از بلوک‌های قدرتمند اقتصادی در نظام بین‌المللی محسوب می‌شود که در صورت دستیابی به انسجام سیاسی بیشتر، می‌تواند به‌عنوان یک قطب مؤثر در عرصه سیاست بین‌الملل به ایفای نقش بپردازد و عاملی توازن بخش محسوب شود. روابط با ایران از سابقه طولانی برخوردار می‌باشد و در مقاطعی قبل از انقلاب اسلامی همکاری در ابعاد مختلف به‌ویژه همکاری‌های اقتصادی و صنعتی گسترش زیادی پیدا نمود، به طوری که اروپا و به‌خصوص آلمان در پایه‌گذاری بخش‌هایی از صنعت کشور نقش مهمی ایفا نمود. با پیروزی انقلاب اسلامی و قطع ارتباط با ایالات متحده، روابط ایران و اتحادیه اروپایی مسیر پر فراز و نشیبی را پیموده است. در این میان، ایران به لحاظ موقعیت جغرافیایی خاص خود، بازار بالقوه داخلی و همچنین رفتار سیاسی جمهوری اسلامی ایران از موقعیت ویژه‌ای در محقق شدن اهداف سیاست خارجی اروپا برخوردار است. هر چند اختلاف‌نظرهای سیاسی در پاره‌ای موضوعات همواره وجود داشته است، ولی آنچه به‌عنوان پیوند دائمی میان ایران و کشورهای اروپایی که موجب شد روابط استمرار پیدا کند، همکاری‌های اقتصادی می‌باشد. از این رو ایران و اروپا به دلیل پیشینه تاریخی و مزیت‌هایی که در روابطشان وجود دارد، تمایل به استمرار روابط اقتصادی دارند و به همین جهت به‌رغم برخی اختلاف‌نظرها، بیشترین مناسبات اقتصادی و تجاری کشورمان با اعضای قدرتمند این قاره رقم خورده است. آنچه اتحادیه اروپایی را در نظام بین‌الملل به‌عنوان یک بازیگر عمده مطرح می‌کند، ویژگی‌ها و کارکردهای آن است. دستاوردهایی نظیر ایجاد بازار واحد و پول واحد، این اتحادیه را به یک بلوک اقتصادی قدرتمند تبدیل ساخته است. از سوی دیگر، پروژه همگرایی اروپایی که اتحادیه تجلی بارز آن به شمار می‌آید، از دهه ۱۹۵۰ تا پایان دهه ۱۹۸۰، سبب برقراری صلح و ثبات در اروپای غربی گردید و با گسترش آن به اروپای مرکزی و شرقی، این مناطق نیز آینده‌ای با ثبات‌تر را پیش‌روی خود تجسم می‌کنند. امروزه اتحادیه اروپایی با تکیه بر ظرفیت‌های خود در حوزه اقتصاد، در مجامع اقتصادی جهانی یکی از طرف‌های عمده محسوب می‌شود که در ایجاد نظم نوین اقتصادی جهانی و وضع ترتیبات جدید تجاری، از قدرت چانه‌زنی بالا و نقش تعیین‌کننده‌ای برخوردار است. اروپا از مهمترین شرکای تجاری ایران بوده و صنایع ایران از نظر تجهیزات، لوازم یدکی و قطعات بر اساس آمار موجود حدود ۲۰ درصد از صادرات غیر نفتی ایران به اروپا صادر می‌شده است. واردات ایران از اروپا در ۲۰۰۳ حدود ۱۰ میلیارد دلار بوده که پس از عربستان سعودی و اسرائیل بزرگترین شریک تجاری اروپا در خاورمیانه بوده است. هر چند در دوره خاتمی این روابط نسبتاً رو به گرمی نهاده اما در مجموع سایه بی‌اعتمادی بر آن سنگینی کرده است. در مقابل، ایران نیز برای اتحادیه اروپا جهت جذب سرمایه و تکنولوژی پیشرفته و استفاده از توان میانجی‌گری آن در مسائل بین‌المللی، اهمیت قائل است. به‌ویژه آن که به دلیل پیشینه تاریخی، در مجموع، ذهنیت منفی در ایران نسبت به اروپا در مقایسه با آمریکا کمتر بوده است. در پژوهش حاضر تلاش می‌شود جهت‌گیری سیاست جمهوری

اسلامی ایران در رابطه با اتحادیه اروپا اهمیت و جایگاه طرفین در سطح بین الملل و عوامل تاثیر گذار بر روابط ایران و اتحادیه اروپا پس از انقلاب مورد ارزیابی قرار گیرد.

۱- بیان مسئله

اگر روابط میان ایران و اتحادیه اروپا را از دو جنبه شکلی و محتوایی بررسی کنیم، در خواهیم یافت که در مقطعی جنبه شکلی این روابط ارتقاء یافته است. این امر با توجه به تماس های دو جانبه مقامات ایران با کشورهای این اتحادیه در سطوح بالا و نیز تغییر "گفتگوهای انتقادی" به "گفتگوهای سازنده" و نهایتاً "گفتگوهای جامع" که خود تحول مثبتی به شمار می رود، قابل استدلال است. از سوی دیگر جنبه محتوایی روابط ایران و اتحادیه اروپا برخلاف جنبه شکلی آن تحول چندانی را شاهد نبوده است و اگر چه تا حدی تغییر کرده اما این تغییرات از عمق و گستره لازم برخوردار نبوده است. در واقع به نظر می رسد روابط دو طرف هنوز به میزان بسیار زیادی شکننده و متزلزل است و تلاش هایی که برای بهبود این وضعیت صورت گرفته، نیاز به پی ریزی روابط استراتژیک را تامین نمی کند و تاکیدات مکرر دو طرف مبنی بر اهمیت طرف مقابل حاصلی جز لفاظی بی ثمر نخواهد داشت. با وجود حجم بالای روابط اقتصادی و همچنین روابط نسبتاً خوب سیاسی دوطرفه به ویژه، در چند سال اخیر شاهد کاهش سطح روابط سیاسی و اقتصادی اتحادیه اروپا و ایران بوده ایم که با تحریم واردات نفت ایران از سوی اتحادیه اروپا به اوج خود رسیده است. روابط ج.ا.ایران و اتحادیه اروپا طی دو سال گذشته با محدودیت های بیش تری مواجه شد. طی دو سال گذشته، به خصوص تدابیر تحریمی اتحادیه اروپا علیه کشورمان به محور اصلی این رابطه تبدیل شده است. اتحادیه اروپا از طریق تشدید این تحریم ها به دنبال متقاعد کردن ج.ا. ایران به بازگشت به میز مذاکره و تسلیم شدن در برابر خواسته های غرب است. از سوی دیگر وزیران امور خارجه بریتانیا، فرانسه و آلمان به طور هماهنگ از دیگر کشورهای عضو اتحادیه اروپا خواسته اند تا تحریم های جدید و شدیدتری را علیه ایران اعمال کنند. وزرای خارجه این سه کشور مهم اروپایی ضمن ادعای موثر بودن تحریم ها بر ایران و با این استدلال که ایران تمایلی به مذاکرات سازنده در مورد برنامه هسته ای ندارد، خواستار گسترش تحریم ها شده اند. در حوزه حقوق بشر نیز اتحادیه اروپا هم چنان به اعمال فشار بر کشورمان در موضوعاتی چون حقوق زنان، اقلیت ها و آزادی مطبوعات، لغو مجازات اعدام و شکنجه می پردازد. طی چند سال گذشته این فشارها به خصوص بر نحوه مقابله با معترضان پس از انتخابات ریاست جمهوری ۱۳۸۸ متمرکز بوده و منجر به روند جدید فهرست ناقضان به اصطلاح حقوق بشر ایران هم شده است. در طول این دوران طرف اروپایی همواره ایران را به اعمال تحریم های جدید اقتصادی تهدید نموده است و برای تحت فشار قرار دادن ایران در موضوع هسته ای و با بهانه جوئی های گوناگون در این رابطه ایران را به مجازات های گوناگون اقتصادی و سیاسی تهدید نموده است. به ویژه باید به تحریم هایی که از جانب طرف اروپایی برای ایجاد محدودیت در مراودات تجاری ایران اعمال شده است اشاره داشت. اما چه تحولاتی رخ داده است که اتحادیه اروپا را به اتخاذ چنین رویکردی

خصلت‌ها سوق داده است؟. در حال حاضر که سیستم حاکمیت کنونی کشور تغییر نسبی نموده است فرصتی فراهم شده تا مسئولین سیاسی کشور این مشکلات را حل نمایند. لذا جهت گیری سیاست جمهوری اسلامی ایران در رابطه با اتحادیه اروپا، اهمیت و جایگاه طرفین در سطح بین الملل و عوامل تاثیر گذار بر روابط ایران و اتحادیه اروپا پس از انقلاب باید مورد ارزیابی دقیق قرار بگیرد تا بتوان راه حل مناسب را برای حل مشکلات کنونی پیدا نمود. در پژوهش حاضر تلاش می شود این موارد مهم مورد ارزیابی قرار بگیرند.

۱-۳ اهمیت موضوع

روابط ایران و اروپا در دو سطح دوجانبه با اعضا و در سطح کلان با مسئولین اتحادیه وجود داشته است، ولی روابط دوجانبه با توجه به وجود پیوندهای گذشته در روابط ایران با کشورهای عضو اتحادیه، همواره در اولویت بوده است و همین مسئله اهمیت بر رسی روابط بین این دو را افزایش می دهد. این تحقیق از آنجا که به بررسی علل و جهت گیری سیاست جمهوری اسلامی ایران در رابطه با اتحادیه اروپا می پردازد دارای اهمیت ویژه است. نتایج این تحقیق خصوصا در حال حاضر که سیستم حاکمیت کنونی کشور تغییر نسبی نموده است می تواند بسیار حائز اهمیت باشد.

۱-۴ اهداف پژوهش

۱-۴-۱ هدف اصلی تحقیق

- بررسی جهت گیری سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران در رابطه با اتحادیه اروپا، اهمیت و جایگاه طرفین در سطح بین الملل و عوامل تاثیر گذار بر روابط ایران و اتحادیه اروپا پس از انقلاب.

۱-۴-۲ اهداف فرعی تحقیق

- بررسی جهت گیری سیاست جمهوری اسلامی ایران در رابطه با اتحادیه اروپا پس از انقلاب
- بررسی اهمیت و جایگاه طرفین در سطح بین الملل پس از انقلاب
- بررسی عوامل تاثیر گذار بر روابط ایران و اتحادیه اروپا پس از انقلاب

۱-۵ سوالات تحقیق

نویسنده در این پژوهش به دنبال سوالات زیر می باشد :

- ۱- روابط و جهت گیری سیاست خارجی ایران و اتحادیه اروپا پس از انقلاب اسلامی ایران چگونه بوده است ؟
- ۲- چه عواملی بر روابط ایران و اتحادیه اروپا پس از انقلاب تاثیر گذار بوده است ؟

۱-۶ فرضیات تحقیق

- ۱- روابط ایران و اتحادیه اروپا پس از انقلاب اسلامی ایران دارای فراز و فرود های بسیار بوده که نوسان و تغییر زیادی در آن به چشم می خورد.
- ۲- سیاست خارجی آمریکا - - و جهت گیری نخبگان سیاسی و تفاوت های فرهنگی مسائلی چون حقوق بشر- تروریسم - مسئله هسته ای و حمایت از جنبش های آزادی بخش - نقش قابل توجهی به شکل و روابط در کشور داشته است.

۱-۷ پیشینه تحقیق

در رابطه با موضوع تحقیق مطالعاتی صورت گرفته است که به شرح زیر است:

- زاهدطلبان علی،حسینی میرعبداله : در مطالعه خود با عنوان مطالعه تطبیقی موافقت نامه تجارت و همکاری ایران و اتحادیه اروپا با موافقت نامه های مشابه آن اتحادیه بیان نمودند که هدف اصلی از این تحقیق ، مطالعه تطبیقی موافقت نامه تجارت و همکاری ایران و اتحادیه اروپا با انواع موافقت نامه های مشابه اتحادیه اروپا و آرایه توصیه های سیاستی لازم برای دست اندر کاران مربوطه است. در این مطالعه تطبیقی روشن شد به رغم آن که موافقت نامه در دست انعقاد «تجارت و همکاری» از سنخ موافقت نامه های غیر ترجیحی اتحادیه اروپا با کشورهای ثالث بوده که تفاوت اصلی آن با انواع موافقت نامه های غیر ترجیحی در عنصر «دسترسی به بازار» نهفته است، لیکن گنجاندن تعهدات یک جانبه دسترسی به بازار و کاهش های تعرفه ای برای ایران از اواسط مذاکرات مدنظر اتحادیه اروپایی قرار گرفته و دنبال شده است. به غیر از بحث دسترسی به بازار، اصلی ترین تعهدات ناشی از موافقت نامه رعایت پنج قاعده «عدم واگشت»، عدم تبعیض و اعطای رفتار دولت کامله الوداد، حذف محدودیت های مقداری در واردات و صادرات، تثبیت نرخ های تعرفه و بالاخره انطباق قوانین و مقررات تجاری داخلی با قواعد سازمان جهانی تجارت است که برخی از آنها تعهدات گسترده ای را برای ایران در بردارد.

- آقایی سیدداوود : در تحقیق خود با عنوان جایگاه اتحادیه اروپایی در سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران در دوره سازندگی بیان نموده است که با پایان جنگ تحمیلی عراق بر ایران و ضرورت بازسازی مناطق آسیب دیده از جنگ و به تبع آن بازسازی ساختار های داخلی نظام اقتصادی و سیاسی و در پی فروپاشی اتحاد جماهیر شوروی و به هر حال تحول نظام بین

المللی و شرایط بالنسبه مثبت داخلی زمینه برای تغییر در رویکرد خارجی ایران فراهم آمد و ملاحظات نوینی پیش روی سیاست خارجی ایران قرار داد. این ملاحظات بر روابط ایران و اروپا نیز تاثیر گذاشت. با توجه به تقارن منافع اعضای اتحادیه اروپایی نوعی اشتراک نظر برای همکاری بیشتر و گسترش روابط با ایران از سوی این نهاد به وجود آمد. و سبب گسترش تعامل به ویژه در حوزه اقتصادی بین ایران و اروپا شد. در این تحقیق روند تحولات منطقه ای و بین المللی، ضرورت بازسازی خرابی های ناشی از جنگ، علل و عوامل گسترش تعامل با اروپا و جایگاه اتحادیه اروپایی در سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران در این دوره مورد بررسی، تحلیل و نقد قرار گرفته.

— جعفری ولدانی اصغر : در تحقیقی با عنوان اتحادیه اروپا و چالش های نوین امنیتی در خاورمیانه بیان کرده است که اتحادیه اروپا به تازگی با چالشهای نوین امنیتی از ناحیه خاورمیانه روبرو شده است که یا در گذشته اصلا وجود نداشته و یا به شدت و حدت کنونی نبوده است. این امر اتحادیه اروپا و همچنین ناتو را بر آن داشته تا این تهدیدات را جدی بگیرند و تمهیداتی را برای مقابله با آن اتخاذ کنند. انفجارات مادرید در ۱۱ سپتامبر ۲۰۰۴ و انفجارات مرگبار لندن در ۷ ژوئیه ۲۰۰۵ که هر دو توسط القاعده صورت گرفت نمونه ای از این تمهیدات نوین است. اما مهمترین تهدیدی جدی که اروپا با آن روبرو است مهاجرت مسلمانان خاورمیانه به اروپا است این امر نه تنها مشکلات امنیتی را برای اروپا بوجود آمده، بلکه هویت اروپاییان را زیر سوال برده است. در این تحقیق چالشهای نوین امنیتی که موجب نگرانی اروپا شده بر اساس سند مربوط به استراتژی امنیتی اتحادیه اروپا در سال ۲۰۰۳ بررسی شده است. سپس سیاستهای امنیتی اتحادیه اروپا برای مقابله با این تهدیدات بر اساس تقسیم بندی باری بوزان در سه حوزه امنیتی مورد تحلیل قرار گرفته است.

— حسینی میرعبداله، زاهدطلبان علی برآورد آثار کمی موافقت نامه تجارت و همکاری ایران و اتحادیه اروپا بر توسعه تجارت خارجی ایران تحقیق فوق ، تاثیر کاهش نرخ تعرفه های گمرکی بر واردات ایران از کشورهای عضو اتحادیه اروپا و واردات آن کشورها از ایران را مطالعه می کند. محاسبات با استفاده از کشش های قیمتی مستقیم و جانشینی واردات ایران و اتحادیه اروپا، میزان تجارت دوجانبه و نرخ کاهش تعرفه در قالب موافقت نامه تجارت و همکاری انجام شده است. نتایج حاکی از آن است که در صورت عملی شدن تعهدات کاهش نرخ تعرفه های اتحادیه اروپا بر واردات از ایران در قالب موافقت نامه تجارت و همکاری، واردات اتحادیه اروپا از ایران معادل ۷۷/۷۱ میلیون دلار افزایش یابد. از این میزان افزایش واردات، ۳۸/۲ میلیون دلار ناشی از اثر ایجاد تجارت و ۳۹/۵۱ میلیون دلار دیگر ناشی از اثر انحراف تجارت برآورده شده است. هم چنین، در صورت کاهش نرخ تعرفه های گمرکی ایران از متوسط ۲۷/۳ درصد در سال ۲۰۰۳ به نصف (۱۳/۶۵ درصد)، برآورد می شود واردات ایران از کل اتحادیه اروپا معادل ۳۵۲۰/۹۳ میلیون دلار افزایش یابد. از این میزان افزایش واردات، ۱۶۱۵/۲ میلیون دلار آن ناشی از اثر ایجاد تجارت و ۱۹۰۵/۷۳ میلیون دلار دیگر ناشی از اثر انحراف تجارت می باشد. مقایسه میزان افزایش صادرات ایران به اتحادیه اروپا و افزایش واردات ایران از اتحادیه اروپا نشان می دهد، افزایش واردات ایران از اتحادیه اروپا حدود ۴۵/۳۱ برابر

افزایش واردات اتحادیه اروپا از ایران است که از دلایل مهم آن سهم بالای تجارت اتحادیه اروپا در جهان و با ایران و نیز جریان صادرات و واردات نامتوازن دوجانبه بین ایران و اتحادیه اروپا می باشد. بیشترین دسترسی بازار ایران به شرکای تجاری اصلی یعنی آلمان، فرانسه، ایتالیا، انگلیس، سوئد، بلژیک، هلند، اتریش و اسپانیا تعلق دارد.

__ راسخی سعید : در تحقیقی تحت عنوان تجارت درون صنعت ایران و اتحادیه اروپا بیان کرده است که هدف تحقیق فوق بر آورد و بررسی میزان انواع تجارت درون صنعت متقابل ایران و اتحادیه اروپا طی دوره زمانی ۲۰۰۳-۱۹۹۷، با توجه به پیشرفت های اخیر در زمینه اندازه گیری تجارت درون صنعت می باشد. بر اساس نتایج بدست آمده، میزان تجارت درون صنعت متقابل ایران و اتحادیه اروپا در سطح پایین ولی در حال رشد قرار دارد. همچنین، سهم قابل ملاحظه ای از تجارت درون صنعت متقابل ایران و این اتحادیه به تجارت درون صنعت عمودی اختصاص پیدا کرده است. بعلاوه، میزان تجارت درون صنعت متقابل حاشیه ای ایران و اتحادیه اروپا در سطح پایین ولی در حال رشد می باشد. به عبارت دیگر، بخش مسلط تغییر تجارت خارجی ایران با اتحادیه اروپا به شکل تجارت بین صنعتی می باشد. همچنین طی دوره زمانی مورد بررسی، صنایع تولیدات کارخانه ای و صنایع شیمیایی و تولیدات وابسته، صنایع پیشرو در زمینه تجارت درون صنعت متقابل ایران و اتحادیه اروپا می باشند. بر اساس نتایج بدست آمده، توصیه می شود ضمن مراقبت و ارتقا مزیت های نسبی موجود، عوامل تعیین کننده انواع تجارت درون صنعت نظیر تمایز افقی و عمودی، صرفه های ناشی از مقیاس، مخارج تحقیق و توسعه، سرمایه گذاری مستقیم خارجی و مشارکت در همگرایی های اقتصادی مورد توجه جدی قرار گیرد.

__ حسینی میرعبداله : ارزیابی و برآورد ظرفیت های تجاری کالایی دوجانبه ایران با کشورهای عضو اتحادیه اروپا این تحقیق با هدف ارزیابی و برآورد ظرفیت های تجاری کالایی دوجانبه بین ایران و ۲۵ کشور عضو اتحادیه اروپا با استفاده از چهار شاخص درایسدل، کسینوس، پتانسیل تجاری و مزیت نسبی آشکار شده طی دوره ۲۰۰۳-۱۹۹۹ تدوین شده است. برآورد پتانسیل صادراتی ایران به اعضای اتحادیه اروپا نشان می دهد بیشترین پتانسیل صادراتی ایران به آلمان بوده است و ایتالیا، هلند، فرانسه و بلژیک در رتبه های بعدی قرار دارند. در مقابل کمترین پتانسیل صادراتی ایران به کشورهای تازه عضویت یافته شامل اسلوانی، لیتوانی، لتونی، اسلواکی، استونی و مالت تعلق دارد. انگلیس بالاترین درصد استفاده نشده از پتانسیل صادراتی ایران در بین اعضای اتحادیه اروپا را دارد (۸۹ درصد) و پس از آن هلند، ایرلند، فنلاند و پرتغال قرار دارند. همچنین، برآورد پتانسیل وارداتی ایران از اتحادیه اروپا نشان می دهد بیشترین پتانسیل وارداتی ایران به آلمان تعلق داشته و ایتالیا، فرانسه و بلژیک در مراتب بعد قرار دارند. در مقابل کمترین ارزش پتانسیل وارداتی ایران به قبرس، لیتوانی، لتونی، استونی و مالت تعلق دارد. محاسبه شاخص درایسدل در جریان مبادلات تجاری ایران به اعضای اتحادیه اروپا نشان می دهد در سال ۱۹۹۹ ایتالیا دارای بالاترین اکمال تجاری با ایران بوده و پس از آن لهستان، اسلواکی، لیتوانی و اسپانیا قرار دارند، در مقابل استونی، لتونی و ایرلند کمترین اکمال تجاری با ایران را دارا هستند. این شاخص طی دوره، با تغییر و نوسان هایی مواجه بوده و در سال ۲۰۰۳

لیتوانی، یونان، ایتالیا، هلند، اسپانیا و فنلاند دارای شاخص درایسدل بیشتر از یک، و برای بقیه اعضا کمتر از یک بوده است. شاخص کسینوس صادرات ایران و واردات اعضاء اتحادیه اروپا بیانگر آن است که در بین این کشورها، قبرس و ایرلند بیشترین و مالت کمترین پتانسیل همکاری تجاری با ایران را دارند. شاخص کسینوس واردات ایران و صادرات اعضاء اتحادیه اروپا نیز نشان می دهد که انگلیس و اتریش بیشترین و قبرس و مالت کمترین پتانسیل همکاری تجاری را با ایران دارند. ۲۵ کشور اتحادیه اروپا همراه با ایران ۴۹۴۴ کالای صادراتی دارای مزیت نسبی آشکار شده برخوردارند که ایتالیا با ۲۰۹۷ و مالت با ۱۶۸ کالا برترتیب بیشترین و کمترین کالای مزیت دار را دارا هستند. از ۴۹۴۴ کالای صادراتی دارای مزیت نسبی اتحادیه اروپا و ایران، ۴۶۳۷ کالا (۹۴ درصد) به اتحادیه اروپا و تنها ۳۰۷ کالا (۶ درصد) به ایران تعلق دارد.

ابراهیمی فر طاهره، آراین فر نرگس در تحقیق خود تحت عنوان نقش اتحادیه اروپا در معادله هسته ای ایران بیان کرده است که مذاکرات نمایندگان اتحادیه اروپا، فرانسه، انگلستان، آلمان و ایران از تابستان سال ۲۰۰۳، در جهت دستیابی به یک راه حل مناسب برای حل و فصل بحران هسته ای ایران تداوم پیدا کرده است. از همان آغاز بروز بحران هسته ای ایران، اتحادیه اروپا به عنوان اتحادیه ای بزرگ و تاثیرگذار، خود را به عنوان یکی از طرف های اصلی حل و فصل مساله هسته ای ایران معرفی نموده این موضوع از سوی ایران نیز با توجه به این مساله که روند مذاکرات دو طرف همچنان ادامه پیدا کرده و هر دو طرف به لزوم ادامه آن اذعان دارند- مورد پذیرش قرار گرفته است. در تحقیق فوق با توجه به اهمیت موضوع هسته ای ایران و جایگاه اتحادیه اروپا در روند حل و فصل این مساله، با استفاده از روش تحقیق توصیفی تحلیلی به دنبال بررسی تاثیرگذاری اتحادیه اروپا در روند حل و فصل بحران هسته ای ایران، به این نتیجه نایل آمدیم که با توجه به موضوعاتی همچون مساله رقابت اقتصادی اتحادیه اروپا و ایالات متحده در خلیج فارس، تلاش اتحادیه اروپا برای عدم گسترش تسلیحات هسته ای و همچنین دورنمای الحاق ترکیه به اتحادیه اروپا که سبب همسایگی ایران و اتحادیه اروپا می شود، اتحادیه اروپا می تواند گزینه مناسب در جهت حل و فصل مساله هسته ای ایران باشد.

قامت جعفر : در تحقیقی تحت عنوان همگرایی و واگرایی اتحادیه اروپا و آمریکا نسبت به ج.ا. ایران بیان نموده است که اتحادیه اروپا و آمریکا دو رویکرد نسبت به ج.ا. ایران داشته اند: در موضوعات سیاسی و امنیتی مانند، الف: انرژی هسته ای یا کاربرد دو منظوره انرژی هسته ای، ب: تروریسم، ج: امنیت اسرائیل و فرآیند صلح در خاورمیانه، د: حقوق بشر، این دو سیاست های همگرا داشته اند. اما در موضوعاتی مانند اختصاص سهم بیشتری از بازار ایران، وابستگی به نفت و گاز وارداتی و وارد شدن در فعالیت های تولید نفت و گاز، اتحادیه اروپا و آمریکا رویکردهای واگرا نسبت به ج.ا. ایران اتخاذ نموده اند، هر چند این همگرایی به لحاظ منافع ملی این دو در حال تبدیل به همگرایی است. ایران به عنوان یک متغیر میانی می تواند از منافع واگرایی قدرت های فوق الذکر جهت ارتقای منافع ملی خود بهره برداری نماید. در جمع بندی مراتب فوق می توان گفت اتحادیه اروپا و آمریکا با لحاظ نمودن متغیرهای مستقل ذیربط سیاسی و امنیتی،

سیاست های همگرا نسبت به ج.ا. ایران اتخاذ نموده اند اما در زمینه های اقتصادی و تجاری اتحادیه اروپا و آمریکا از اتخاذ سیاست های واگرا نسبت به ج.ا. ایران پیروی نموده اند.

داداندیش پروین در تحقیقی با عنوان تحلیل آسیب شناسانه از روابط ایران و اتحادیه اروپا بیان کرده است که روابط ایران با اتحادیه اروپا همواره از فراز و فرودهای بسیاری برخوردار بوده است. در مقطعی، نگاه ایران به اروپا به مثابه بازیگری جایگزین در برابر ایالات متحده آمریکا بود. ایران تلاش می کرد تا از ظرفیت های سیاسی و اقتصادی اروپا بهره برداری نماید، اما نهایتاً بروز یک سری تحولات، مانع از تحقق این اهداف و نزدیکی دو بازیگر شد. نوشتار فوق تلاش دارد تا ضمن تبیین روند تحولات فی مابین ایران و اتحادیه اروپا، موانع و عوامل آسیب زنده به مناسبات دو طرف را مورد شناسایی و تحلیل قرار داده و در نهایت راهکارهایی را برای بهبود سطح روابط پیشنهاد نماید.

۸-۱ تعریف مفاهیم

۸-۱-۱ سیاست خارجی

سیاست خارجی عبارتست از یک استراتژی یا یک رشته اعمال از پیش طرح ریزی شده توسط تصمیم گیرندگان حکومتی که مقصود آن دستیابی به اهدافی معین، در چهارچوب منافع ملی و در محیط بین المللی است. به طور خلاصه می توان گفت که سیاست خارجی شامل تعیین و اجرای یک سلسله اهداف و منافع ملی است که در صحنه بین المللی از سوی دولت ها انجام می پذیرد. سیاست خارجی می تواند ابتکار عمل یک دولت و یا واکنش آن در قبال کنش دیگر دولت ها باشد (مقتدر، ۱۳۵۹). و در تعریفی دیگر می توان این طور تعریف کرد که: جهتی را که یک دولت بر می گزیند و در آن از خود تحرک نشان می دهد و نیز شیوهی نگرش دولت را نسبت به جامعه بین المللی، سیاست خارجی می گویند. (خوشوقت، ۱۳۸۵، ص ۱۰۴).

۸-۱-۲ سیاست خارجی، سیاست بین الملل و روابط بین الملل

بین این سه واژه تفاوت وجود دارد، و این تمایز به طور کلی به تفاوت میان هدفها و اقدامات (تصمیمات و خط مشی ها) یک دولت یا دولت ها، و کنش های متقابل میان دو یا چند دولت ارتباط پیدا می کند. اگر در تحلیل خود به اقدامات یک دولت در قبال محیط خارج و شرایط معمولاً داخلی موثر در تعیین اقدامات مزبور بپردازیم اساساً به سیاست خارجی توجه کرده ایم. اما اگر به آن اقدامات فقط به منزله ای جنبه ای از الگوی اقدامات یک دولت و واکنشها یا پاسخ های دیگران بپردازیم، به سیاست بین الملل یا روندهای کنش متقابل دو یا چند دولت می نگریم. و اصطلاح روابط بین الملل به صورت متمایز از سیاست بین الملل و سیاست خارجی، می تواند به همه ی شکل های دولتی و غیر دولتی کنش متقابل اعضای جوامع مختلف اطلاق شود. مطالعه ی روابط بین الملل دربر گیرنده ی تحلیل سیاست های خارجی یا روندهای سیاسی میان ملت ها نیز هست (هالتی، ۱۳۸۳، ص ۲۷).